

ԲԱՐՔԱՌԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Գաղտնիք չէ, որ հայ բարբառների գիտական ուսումնասիրությունը միշտ եղել է հայ լեզվաբանության կիզակետում՝ անկախ սերնդափոխությունից, տեսական հայացքներում տեղի ունեցած փոփոխությունից, նոր բարբառներ «հայտնաբերելու» և նկարագրելու, նույնիսկ դասակարգելու մտահոգությունից: Նման առանձնացում և թվարկում կարելի է հարասել: Այս հարցերի շուրջ հայ բարբառների ուսումնասիրությունը, ինչ խոսք, հասել է մեծ նվաճումների:

Սակայն հայ բարբառագիտությունը առավելապես ընթացել է ստատիկ-նկարագրական, քան տեսական-ճանաչողական վերլուծության ճանապարհով: Նույնիսկ այդ դրվածքի հաղթահարմանն ուղղված գիտական փորձերը, այնուամենայնիվ, չեն խախտել, չեն փոխել բուն ուղղվածությունը: Նույնպիսի դրվածքով էլ հայտնի են բուհական մի շարք դասագրքեր, նույնիսկ գործնական աշխատանքների ձեռնարկներ. տասնամյակներ շարունակ բարբառագիտություն է ավանդվել հատկապես Ա. Ղարիբյանի և Ա. Գրիգորյանի, վերջերս նաև՝ Ա. Պողոսյանի բուհական դասագրքերով:

Ուստի հայ բարբառների տեսական, մշակութային հենքով քննությունը շարունակում է մնալ արդիական: Նկատի ունենանք, որ հնդեվրոպական լեզուների նորագույն ուսումնասիրություններում բավականին տեղ է տրվում հայ բարբառների տարբեր կարգի տվյալներին՝ տեսական հարցադրումների մեջ:

Վերջին տարիներին ևս գրվում են ավանդական բարբառագիտական բնույթի աշխատություններ: Այստեղ կա մանրամասնում, մի կողմից՝ վերահրատարակվում կամ տպագրվում են անցյալից մնացած ձեռագիր կամ տպագրված աշխատանքներ, մյուս կողմից՝ քննության են առնվում այս կամ այն բարբառին բնորոշ ավելի մասնավոր հնչյունական, քերականական, իմաստային (թեմատիկ) երևույթների վերաբերյալ հոդվածներ, կարդացվում են նույնպիսի զեկուցումներ: Դրան գումարած այն, որ բարբառագետների ներկայիս սերունդը թեմա է ընտրում ոչ թե այս կամ այն բարբառը, այլ տարածաշրջանային բարբառները, որոնց քննությունը ինչքան էլ մասնավոր, այնուամենայնիվ մնում է խիստ ավանդականի և նկարագրականի սահմաններում:

Եվ այսպես, լույս է տեսել ևս մի նոր, բավականին ծավալուն, ըստ այդմ՝ ուշագրավ աշխատություն հայ բարբառների կոնկրետ մեկ տարածաշրջանի քննության վերաբերյալ¹:

Աշխատանքն ունի մանրամասն բաժիններ՝ «Երկու խոսք» (էջ 6-8), ներածություն (էջ 29), երեք գլուխ՝ հնչյունաբանություն (էջ 30-120), ձևաբանություն (էջ 121-251), բառագիտություն (էջ 252-289), այնուհետև՝ ամփոփում (290-308), ընդարձակ հավելված, որ ներառում է, ինչպես հեղինակն է ձևակերպում, զուգաբանությունների աղյուսակներ (էջ 309-328), հոլովման և խոնարհման հարացույցներ (էջ 329-357), լեզվական նմուշներ (իմա՝ բնագրեր)(էջ 358-409), առած-ասացվածքներ (էջ 410-418), բարբառային բացատրական բառացանկ (էջ 419-555), տեղեկատու բարբառախոսների (էջ 556-559), անգլերեն և ռուսերեն բացատրագրեր («ամփոփումներ») (էջ 560-565), քարտեզներ (էջ 566-574), գրականություն (էջ 577-589): Նման վերնագրերի (ու չբերված ենթավերնագրերի), հայտնի է, կարող ենք հանդիպել հայ բարբառներին նվիրված գրեթե ցանկացած աշխատության մեջ (բացառությամբ՝ բառապաշարի, որ ա յս դեպքում չկա):

Ինչպես նկատում ենք, այս դեպքում նույնպես ուսումնասիրությունը ավանդական է և խստագույնս հետևողական հայ բարբառների նկարագրության քննության մեջ: Ավելանում է այն, որ հիմնական նյութ տրամադրած բարբառները՝ ընդհանուր լեզվի առնչությամբ ժամանակի ընթացքում բավականին փոփոխություն կրած, այս դեպքում ուշադրության առարկա են, այսպես կոչված, տարածքային («տարածաշրջանային ») կտրվածքով, որ նույնպես ինքնին գնահատելի է:

Գ. Գ. Մկրտչյանի սույն գիրքը, ինչպես որ այլ, նաև նման ուղղվածությամբ գրված աշխատությունները, իրոք, արժանի են ուշադրության, թերևս, ամենից առաջ հայերենի բարբառների ամբողջական ուսումնասիրության համար:

Վ. Գ. Հ.

¹ Գ. Գ. Մկրտչյան, Քննություն Ապարանի տարածաշրջանի բարբառային և խոսվածքային տարբերակների, Ե., «Արմավ» հրատ., 2023, 612 էջ: